

Asia: VN/21702/2022

Hallituksen esitysluonnos esitutinnan salassapitoperusteiden selkeyttämisestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausuntopyyntöne: VN/21702/2022, 12.8.2022

HALLITUKSEN ESITYSLUONNOS ESITUTKINNAN SALASSAPITOPERUSTEIDEN SELKEYTTÄMISESTÄ

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä "Asianajajaliitto") on saanut oikeusministeriöltä 12.8.2022 päivätyn lausuntopyyntönsä koskien luonnosta hallituksen esitykseksi esitutinnan salassapitoperusteiden selkeyttämisestä.

Asianajajaliitto lausuu luonnoksen johdosta kunnioittavasti seuraavaa.

1. Yleistä

Kuten lausuntopyyntönsä taustatiedoissa on todettu, on oikeusministeriö asettanut työryhmän valmistelemaan julkisuuslain ajantasaistamista. Nyt käsiteltävänä oleva esitysluonnos koskee käytännössä ainoastaan yhtä kohtaa julkisuuslaissa, ja tuon kohdan uudistamistarvetta.

Asianajajaliitto ei sinänsä vastusta esitystä sen suppeuden vuoksi, mutta toteaa kuitenkin, että se on säännönmukaisesti todennut pistemäisten lainsäädäntöuudistusten olevan epätoivottavia. Erityisesti tämä koskee rikoslainsäädäntöä. Nyt esillä olevasta esityksestä annettavassa lausunnossa ei ole mahdollisuutta puuttua esim. muutoksenhakutiehen, joka asianosaisten kohdalla tulisi saattaa yleisiin tuomioistuimiin esitutkinta-aineiston tiedonsaantioikeuden osalta.

Sinänsä julkisuuslain uudistaminen ja selkeyttäminen ovat erinomaisen tärkeitä ja ajankohtaisia asioita. Käytännössä etenkin esitutkintaviranomaiset soveltavat lainsäädäntöä hyvinkin vaihtelevasti ja julkisuuslain mukainen valitustie hallinto-oikeuteen ja sieltä korkeimpaan hallinto-oikeuteen antaa valitettavasti mahdollisuuden tehokkaasti olla antamatta tietoa silloinkin, kun tiedon tai asiakirjan antamisesta kieltäytymiselle ei aitoja perusteita ole.

Asianajajaliitto kiinnittää muutamaan kohtaan esityksessä erityistä huomiota alla.

2. Kannanotot

Arkaluonteisten tietojen henkilöpiirin rajaus/laajuus

Luonnoksen sivulla 35 todetaan seuraavaa:

Esityksessä on tavoiteltu tasapainoista lopputulemaa julkisuuden ja yksityiselämän suojan välillä. Esityksellä pyritään lähentämään julkisuuslain mukaista rikosasioihin liittyvien tietojen julkisuutta suhteessa oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden kanssa. Oikeudenkäynnin julkisuus olisi kuitenkin jatkossakin myös rikosasioissa viranomaisten toiminnan julkisuutta jonkin verran laajempaa. Esitys kaventaa rikoksesta epäillyn, rikoksen asianomistajan tai muun prosessiin osallisen kuten todistajan yksityiselämän suojaa, mutta vahinkoedellytyslausekkeen vuoksi kavennus jää vaikutuksiltaan kohtuulliseksi.

Toisaalta varsinaisessa lakiehdotuksessa käytännössä puhutaan muutetun julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohdassa ainoastaan rikoksen uhrista. Ainakin jonkin verran epäselväksi jää, mitä tällöin tarkoitetaan rikoksen uhrilla – tästä lyhyesti jäljempänä. Edelleen Asianajajaliitto yhtyy Pohjanmaan poliisilaitoksen antamaan lausuntoon, jossa se toteaa seuraavaa:

Poliisilaitos katsoo, että tyydyttävä asiantila ei ole se, jos julkisuuslain 24 § 1 momentin 26-kohtaa muutetaan koskemaan vain rikoksen uhria ja muiden osallisten osalta sovelletaan muita yksityisyyttä koskevia julkisuuslain kohtia. Myös muiden kuin uhrin yksityiselämän suoja on kuitenkin edelleen syytä turvata. Rikoksesta epäilyn lisäksi kyse on todistajista, huoltajista yms., joiden kohdalla aineisto voi sisältää arkoja yksityiselämän suojan piiriin kuuluvia seikkoja.

Etelä-Suomen syyttäjäalue on puolestaan lausunnossaan todennut tältä osin seuraavaa (lihavointi tässä):

Nyt on valittu kolmesta (sivulla 21) esitetystä mallista se, että julkisuuslain 24 § 1 momentin 26-kohtaa muutetaan koskemaan vain rikoksen uhria ja muiden osallisten osalta sovelletaan muita yksityisyyttä koskevia julkisuuslain kohtia. Myös muiden kuin uhrin yksityisyys on kuitenkin edelleen turvattava. Tulee muistaa, että rikoksesta epäilyn lisäksi kyse on todistajista, huoltajista yms. Kyse voi olla tiedosta, joka ei suoranaisesti liity käsiteltävään asiaan. Käsittelemme mukaan siihen riittävät muut julkisuuslain 24 § 1 momentin kohdat.

Vastaava kannanotto on myös Suomen syyttäjähdistys ry:n lausunnossa. Asianajajaliitto ei ole edellä siteeratun lausunnon viimeisestä lauseesta täysin vakuuttunut. Mikäli julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohtaa muutettaisiin nyt esitetyllä tavalla, on vaarana, että pelkästään juuri tietyssä asiassa uhrin asemassa oleva henkilö nauttisi ns. täysimääräisesti uhrikäsittelyn suojaa. Onko siis jossain toisessa tutkinnassa uhrin asemassa oleva henkilö myös toisessa asiassa esim. todistajan tai epäilyn asemassa nyt esitetyn kohdan mukaan ”uhri”? Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi todistajista tai rikoksesta epäilyistä otetuista arkaluonteisista valokuvista. On selvää, että esim. salakuvaamisen kohde on rikoksen uhri, mutta tulkitaanko uutta 26 kohtaa siten, että se on irrallaan kyseisestä esitutkinnasta siten, että henkilön ei tarvitse olla juuri tutkitun rikoksen uhri vaan ”uhrius” arvioidaan erikseen? On myös syytä huomioida, että todistajalla ei ole rikosprosessissa lainopillista avustajaa, joka voisi valvoa hänen yksityisyyden suojaansa, eikä todistajalta itseltään tätä voida lähtökohtaisesti edellyttää.

Asianajajaliitto katsoo tähän nähden, että ainakin perusteluissa tulisi ottaa kantaa siihen, tarkoitetaanko ”rikoksen uhrilla” tutkittavana olevan rikoksen uhria vai yleisesti sitä, että jos vaikkapa kuvasta voidaan päätellä, että kyseessä on jonkin rikoksen uhri (esim. salakatselurikoksen) niin kohta soveltuu, vaikka tutkittavana olisi jokin aivan muu rikos. Tällainen tulkintamalli on ilman muuta kannatettava, jotta vaikkapa henkilöstä otetut arkaluonteiset kuvat eivät voi päätyä kavennetun yksityisyyden suojan piiriin vain sillä perusteella, että tietyssä esitutkinnassa tällaisia kuvia on, mutta kuvaamisen kohde ei juuri tuossa asiassa ole asianomistaja tai ”uhri”.

Toisena esimerkkinä voidaan ottaa tilanne, jossa syyttäjä nimeää todisteeksi kuvan tai videon oksennuksessaan makaavasta alastomasta sammuneesta ihmisestä osoituksena, että hänen syyllisyytensä on toimintakyvyttömyyden vuoksi poissuljettu. Onko tarkoitus, että kuva olisi yleisöjulkinen? Vielä esimerkkinä voisi olla rikoksesta epäilyn takavarikoitu päiväkirja: jos se liitetään esitutkintapöytäkirjaan, niin voiko sitä salata?

Ehdotuksen mukaan voimaan jäävä julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 32 kohta sinänsä antaa jonkinlaista suojaa myös muille kuin rikoksen uhrille. Tämä suoja on kuitenkin varsin rajallinen, eikä välttämättä kata esimerkiksi edellä mainittuja tilanteita. Joka tapauksessa kysymystä suojan piiristä tulisi vielä jatkovalmistelussa selkeyttää, jottei asia (jälleen) jää yksittäisen virkamiehen yksittäistapauksessa tekemän arvion varaan pelkästään siitä syystä, että lainsäädäntö on epäselvä. Etenkin todistajan osalta sääntelyn on oltava yksiselitteistä, sillä todistajalla itsellään ei edellä todetun mukaisesti ole keinoja yksityisyyden suojaansa valvomiseen.

Asianajajaliitto kannattaa sinänsä laajaa asioiden yleisöjulkisuutta. On kuitenkin vaikea nähdä, miksi rikoksesta epäillyn tai todistajan arkaluonteisia tietoja ja/tai kuvia pitäisi kovasti nykyistä laajemmin voida päätyä julkisuuteen varsinkin, jos ja kun näillä tiedoilla ei olisi käsiteltävän rikosasian arvioimisen kannalta joko lainkaan tai juurikaan merkitystä. Tätä puolta ei Asianajajaliiton näkemyksen mukaan ole esityksessä riittävästi arvioitu.

Mainittua yleisöjulkisuuden lisäämistä voidaan Asianajajaliiton näkemyksen mukaan riittävästi turvata lisäämällä julkisuuslakiin esityksen mukaisesti 24 §:n uusi 3 (ja 4, joka sinänsä ei koske yleisöjulkisuutta) momentti. Tällöin julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohtaa ei välttämättä tarvitsisi muuttaa nyt esitetyllä tavalla. Ainakin kyseistä 26 kohtaa ja siinä mainitun suojan laatua ja laajuutta – ottaen huomioon myös 32 kohta – tulisi selkeyttää perustelutasolla.

Helsingissä, 23. syyskuuta 2022

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson

Suomen Asianajajaliiton pääsihteeri

LAATI

Asianajaja Jussi Sarvikivi, Asianajotoimisto Reims & Co Oy, Helsinki

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu rikosprosessioikeuden asiantuntijaryhmässä.

Enne Heidi
Suomen Asianajajaliitto